

Knud Prange: Heraldik og historie. 2. udvidede udgave (Albert Fabritius in memoriam). Dansk historisk Fællesforenings håndbøger. København 1977. 76 s., ill.

Godt 15 år efter den hurtigt udsolgte 1. udgave foreligger denne bog i omarbejdet og stærkt udvidet udgave. Den klare indledning med indførelse i heraldikkens verden er bevaret og udbygget, og de følgende kapitler afspejler beskæftigelsen med aktuelle heraldiske opgaver i årene siden 1. udgave. Markante eksempler er håndskriftet med Theus Rosengårds fædrene og mødrene våben og hvælvene i Århus Vor Frue kirke med Stig Andersens Hvide den Yngres våben, der giver dateringen 1348–69, en datering, som måske kan indsnævres yderligere, når man betænker, at Stig Andersen var blandt hovedmændene i det »jyske oprør« i begyndelsen af 1367. Også moderne brug af heraldik – i alvor og spøg – bliver draget ind på en naturlig måde i denne lettilgængelige fremstilling, der afsluttes med en udførlig, sagligt ordnet litteraturfortegnelse.

Herluf Nielsen

Jan Raneke: Bergshammarvapenboken – en medeltidsheraldisk studie I–II. M. fransk résumé. Disputats. Lund, 1975. 387 sider.

Middelalderlige våbenhåndskrifter kan normalt kun studeres grundigt i Tyskland, Nederlandene, Frankrig og England, hvor armorialer – universelle våbenruller og lejlighedsarmorialer (occasional rolls) – er bevaret i original. Om sådanne heraldiske kompilationsværker fandtes i middelalderen hos heroldsorganisationerne i Norden, vides ikke med sikkerhed. I dag opbevares ikke desto mindre en 1400-tals universalarmorial fra et af heraldikkens kerneområder i det svenske Riksarkiv. Den deponeredes her i 1933 fra det sømlandske gods Bergshammar, hvorefter den benævnes. Til Sverige var våbenbogen (BH) kommet med godsets ejer, der som fransk officer i 1693 befandt sig midt i BHs tilblivelsesområde. Den skånske heraldiker Jan Raneke blev i 1975 doktor på sin analyse af denne enestående heraldiske kilde, der indeholder 3.338 malede våbner, hvilket er næsten dobbelt så mange som den berømte armorial Gelre, og dermed gengiver flere end nogen anden våbenbog fra det nederlandske oprindelsesmiljø.

Fyrsternes våbenkyndige diplomater, herolde, der konfererede under turneringer o lign. og sammenlignede hinandens våbenkataloger, er ophavsmænd til armorialerne. Ofte kompletterede en herold sin armorial med våbner fra en anden. Bestanden af våbner inden for heroldens eget område eller fra tilgrænsende områder kopieredes aldrig ukritisk, men det forholder sig tit anderledes, når det drejer sig om våbner fra fjerntliggende steder. Ud fra BH-våbnernes geografiske koncentration og aktualitet henfører Raneke våbenbogen til Brabant, og han påviser, at dens bind er fremstillet i Bruxelles-området, sandsynligvis i klostret Groenendael. Teksten er hovedsagelig flamsk, men fransk forekommer også ligesom enkelte indslag af tysk, engelsk og spansk, hvilket vidner om forlæggenes art. Navnet på BHs kompilator kendes ikke. Raneke analyserer kompositionen i BH ved at drage sammenligninger med andre eksisterende armorialer, især Gelre, Gorrevod, Beaulaincourt-Bellenville og de samtidige Toison d'Or og Gymnich, af hvilke den sidste synes at have fået en stor del af sine våbner fra BH inden for en relativt kort tilblivelsesperiode i begyndelsen af 1440'erne. Våbnernes stil, antal og gruppering på siderne i BH er bestemmende for, hvilke armorialer der må anses som forlæg for de forskellige partier. Ud fra sekvenser og intervaller påviser Raneke, at BH, Toison d'Or og Gymnich m.h.t. deres parti af engelske våbner har udnyttet en nu tabt våbenrulle, hvoraf han mener at kunne rekonstruere syv sider.

Raneke fastslår, at BH er kompileret i perioden 1436–50. Ved dateringen er han især gået ud fra en række dynasters (Kleve, Jülich, Savoyen, Milano, Portugal) anevåben-